

MULATSÁGOS NAPOK

KEDD

Másnap ebéd után ki-ki a törvény szerint a kertben a rendelt helyre gyülekezvén, Constantia mondá:

– Én látom, hogy nemcsak férfiak, hanem még mi is elveszthetjük a játékot, és még mi is a büntetés alá vettethetünk. Hanem én azt tanácsolom a kisasszonyoknak, hogy nyerjünk szabadságot arra, hogy minékünk hármunknak lehessen papirosból elolvasnunk a magunk históriáját, mivel a' nekünk leányoknak nagy elmefáradtság volna sok ideig egy dologra függeszteni elménket, amidőn nagyobb dolog vagyon a fejünkben.

– Kivált most amicsoda állapotban vagyunk – mondá nevetve Hilária. – Azt pedig senki se kívánja tőlem, hogy én most hosszú históriát mondjak el, hacsak nem olvasom, mivel én most csak arról gondolkodom, amit látok – tekintvén fél szemmel Juliusra, aki is ezen örömmel elmosolyodék.

A Hilária szavait mindnyájan megneveték, és a férfiak reá állának, hogy ha a sors úgy hozza, ők írásból olvashassák históriájukat.

Azután a játékot elkezdék, amelyet a szép Constantia veszté el, és a zálogat Octavius kezében adván, a leírt históriáját eképpen mondá el:

A RAKIMA HISTÓRIÁJA

– Arra nem köteleztem magamot, hogy az Amurátes császár életét elébeszéljem, mivel mindenik tudja annak a birodalomnak históriáját, hanem minden szándékom csak a', hogy ennek a császárnak holmi különös cselekedetét mondjam meg, és azzal együtt a híres Roxan halálának okát, amelyet talám nem mindenek tudhatják. Hogy pedig megrövidítsem beszédemet, csak azon kezdem el, amidőn Amurátes a perzsák ellen kezdé hadakozását.

A szüntelen való hadakozások, amelyekbe kelleték lenni a lengyel királynak, Vladislausnak a törökök ellen, ámbár mindenkor győzedelmes volt is, de annyira elfogyasztotta volt mind kincset, mind népét, hogy kételenítették a békességre hajlani, amelyet meg is csinálá a portával. Ugyanebben az időben is tekéllé el magában Amurátes császár, hogy minden erejével bosszút álljon a perzsiai királyon, azért, hogy befogadta volt az országában Peker basát, aki is igen sok kincsel ment volt országában, és aki a szállásadásért kezéhez adta volt Babiloniát, amely városnak gubernátorja volt ez az áruló. A várost pedig a perzsiai király egy olosz Nitelli nevű tiszttel megerősítteté, és azt megraká jó haddal és mindenféle éléssel.

Amurátes mindezeket jól tudván, de nem akarván semmit is elmulatni, hogy bosszúállását jól végbenvihesse, és ellenségét megcsalhassa, parancsolá a főtiszteinek, hogy azt hirdetnék, hogy az az ő nagy hadi készületi Oloszországot tekéntené, mivel Oloszország ellen akarna hadakozni, valamint cselekedett a második Mahumet császár.

De a perzsiai királynak a portán lévő követje igen okos lévén, ötlet meg nem csalhaták. Azt igen jól tudta, hogy micsoda oka lehet Amurátesnek az ura ellen való panaszra, azért által is

látá szándékát. Erre való nézve minden késedelem nélkül tudtára adá a királynak, hogy mitől tartana, úgyhogy a király is mindenekről rendelést tehetne, hogy ha ugyan ő ellene találna lenni ez a nagy készület, amint is hogy Amurátes általköltöztetvén a tengeren az európai hadát, nagy sietséggel indula Perzsia felé.

Az ő ázsiai és európai hada, közel háromszázezeren, csaknem egyszersmind érkezék az Eufrátes vizének partjára. Amurátes minekutána levágatta volna mind a perzsiai hadat, kik ellene akarának állani a parton, az egész hadával általmene, és sohult meg nem állapodván, egyenesen Tauris városának mene, amely régenten a perzsiai királyoknak rendszerént való lakóhelyek volt. Mindenek nagy rettegésben és félelemben kezdének lenni tőlle, és elpusztítván a körül lévő tartományokat, kardra hányatá a lakosokat, és azután Tauris városa ellen mene, oly igen kezdé magát oltalmazni, hogy azt nem gondolta volna.

Hogy pedig a lakosokat arra kényszerítse, hogy magokat feladják, holmi sok ígéreteket tőnnékik. De minthogy ők azt tudták, hogy az elejeket is úgy csalta volt meg Solimán császár, aki is felprédálván a várost, rabul elvivé Constancinápolyban mind a lakosokat, kik valamely mesterséget tudtanak, erre való nézve feltevék magokban, hogy minden tehetségekkel Amurátes ellen állanának. És oly igen kezdék magokat oltalmazni, hogy a császár kétségbenesett vala a megvétéléről. Amidőn egy áruló megmutatá néki a városnak leggyengébb részit, ezt a helyt oly rettentőképpen kezdé lőtetni, hogy végtire tágas rést csináltata, amelyen ostromra küldé a hadát. A perzsák négy vagy öt ostromnak ellene állának nagy vitézséggel, de az utolsó rettentő lévén, a várost megvevék, és az Amurátes hatalma alá esék; aki is igen bosszonkodván azon, hogy annyi ideig állottak volna szembe véle, kardra hányatá az embereket, asszonyokat és a gyermekeket.

Azután a városban lévő gazdagságot kiviteté, a sok ezüstöt, aranyat, drágaköveket, amelyekkel rakva valának a sok drága paloták. De még ezzel meg nem elégedvén, mind az egész várost elhányatá, annak minden házait és kőfalait; és ekével szántata a városban, azért hogy megijessze a több városokat, amelyekre igyekezett.

A hadát egy kevéssé megnyugosztalván, Rezan nevű város ellen indula. Oda érkezvén, a várost körülvévén hadával. A városból kiütvén reája, a spahiák hat rabot fogának, akik között találkozáék egy ifiú olosz képiró, Bionchiny nevű. Ezt megfosztván, a zsebibe egynehány képet találának, de a többi közül egyet méltónak ítélek, hogy Amurátesnek adják, a rabot is hozzája vivék.

A császár alig veté szemeit a képre, amelyen egy igen szép asszony volt leírva, hogy ohajtani kezdé megüsmérni a személyt, akinek a' volna a képe. Erre való nézve mindjárt tudakozá a képirótól annak a szép személynek nevét és lakóhelyét, és hogy ha az a kép valóságos képe volna-é valamely személynek, vagy csak a maga gondolatja után írta volna.

Bionchiny nem látván semmit is olyat, ami arra kényszeríthetné, hogy eltitkolja az igazságot; látván azt is, hogy micsoda változásokat okozna az a kép az Amurátes ábrázatján, gondolá, hogy talám mindez az ő szabadulására szolgálhatna. Igazán megvallá, hogy az a kép a szép Rakima képe volna, a Gumer emir hugáé, aki is mind a városban, mind a tartományokban parancsolna. És hogy abban bizonyos lehet a hatalmas császár, hogy akármely szépséget

lásson a képben, de Rakima még annál ezerszerre való szebb; és hogy neki lehetetlen volt leírni szépségét. Annak pedig az esze tizenhat esztendő korában még feljebb haladja szépségét.

Amurátes azonkívül is szerelmes természetű lévén, az ilyen beszédek nem hallgatható csendességgel, és noha Roxánnak egész hatalmában volt is az ő szíve, de nem lehet, hogy ott valami helyt ne adna Rakimának is. Ezt az új szeretetét meg más egyéb hasznára is akarván fordítani, eleiben adá Bionchinynak, hogy a szerencséje azon áll, ha igazán fog néki felelni. És parancsolá néki, hogy elbeszélje néki mindazt, valami Gumer emirt illeti: micsoda elméje és természete volna, és hogy a tartományban miképpen vannak hozzája?

Ez az okos olosz általlátván mindjárt az okát, hogy miért tudakozná tőle, felelé:

– Hatalmas császár, Gumer emirnél fősvényebb ember nem lehet, se aki a maga hasznát úgy keresse, mivel ő mindent feláldozhat mind az előmenetelnek, mind a gazdagságnak. Ugyanezen okból is tette szegénnyé az egész tartományt, nem hajtván a lakosoknak se kiáltásokra, se könyörgésekre, se sírásokra, se sőt még a perzsa főminiszterekre is, akiknek kiadja részeket a sok tolvajságból. És abban bizonyos vagyok – a lábaihoz borulván a császárnak –, hogy ha a hatalmas császár valamely bizodalommal volna rabjához, bizonyos móddal hatalma alá tehetné a várost.

A képíró a Rakima képire tekintvén, Amurátes észrevévé, hogy mi volna gondolatjában, és látván eszes és értelmes voltát, gondolá, hogy néki nagy hasznát vehetné. Azért mindjárt meg is akará próbálni, és mondá néki:

– Ha te hozzám hűséggel akarsz lenni, és a vallásodat megváltoztatod, én tégedet oly gazdaggá teszlek, hogy semmit többet nem kívánhatsz.

Az olosz, minthogy csak a kemény rabságban való lételet várta magára, a császár ígéretének igen megörüle, mindenekre is köteledezé magát. Akkoron elvégezték egymás között, hogy mihelyt béestvélednék, a városban visszamenne, mondván azt, hogy visszászökött volna, és keresne alkalmas időt az Amurátes parancsolatját végbenvinni a Gumer emirnél. Amurátes pedig mindeneket eleiben ada néki, hogy mit cselekedjék. Alig estvélednék bé, hogy Bionchiny olyan szerencsésen mene vissza, hogy senki nem gyanakodék reája.

Gumer meghallván vissza való térésit, maga eleiben hívatá, és kérdezkedék tőle az Amurátes erejéről. Az olosz olyan nagynak mondá azt lenni, hogy Gumer emir elcsudálkozék rajta. Azt is hozzátévé, hogy a táborban a' volna híre, hogy Amurátes úgy akarna bánni azzal a várossal, valamint Tauris városával, hogyha fel nem akarnák néki adni.

Gumer jól üsmervén az Amurátes kegyetlenségét, nem félté annyira se az életét, se a familiáját, mint a kincsét, és igen meg kezdé ijedni a Bionchiny szavain, úgyannyira, hogy el sem titkolható előtte felháborodott elméjét. Az olosz erre figyelmetesen vigyázván, látá, hogy úgy folya a dolog, amint kívánja. Kéré azon, hogy hadd beszélhetne vele különösön, mivel nagy dolgokat akarna néki mondani.

Az emirnek elméje nagy nyughatatlanságba kezdván lenni, nem halaszthatá továbbra, hogy meg ne tudja, micsoda dolgok vannak az Amurátes táborán. Azért a képírot mindjárt a maga különös házába vivé, és parancsolá néki, hogy mindeneket megbeszélle.

– Uram – mondá néki a képíró –, a’ csak rajtad áll, hogy semmit ne tarts a török császártól. Azt tudom, és abban nem kételkedhetel, hogy ez a császár minekutána a keménységnek példáját mutatta volna Tauris városán, csak azt keresi, hogy alkalmatossága legyen kegyelmességét megmutatni a Rezan tartományba, hogyha illendőképpen folyamodnának hozzája. Csak azért is mutatá meg a Tauris városának lakosihoz keménységit, hogy bosszút álljon ellene való állásokért. Meg fogja mutatni kegyességit Rezan városában, hogyha nem akarod magadot oltalmazni. Egyszóval uram, abban bizonyos vagyok, hogy csak rajtad áll, hogy megmenthessed az ellenségednek kegyetlenségétől familiádot és kincsedet. Mivel uram ne hízelkedjél magadnak abban, hogy ellene állhass, mivel addig el nem megyen innét, valamég a várost és a tartományt fel nem égeti, és a lakosokat kardra nem hányatja. Hogyha csak ezt a szándékát meg nem változtatod a város feladásával, amely néked annál is hasznosabb lészen, hogy megtartván kincsedet, azt még megszoríthatod a kötéssel, amelyet csinálhatsz Amurátesse; aki is jobban szereti, hogy nagy summa pénzt költsön el, mintsem olyan embereket veszessen el, akik néki még szükségesek lesznek ebben a hadakozásban.

Gumer figyelmetességgel hallgatván az oloszt, nagy mély gondolatokba esék beszédin, és helyesnek találván mondásit. A reménség, hogy még több kincset is gyűjthetne, és a félelem arra vivék, hogy megvallá az olosznak, hogy ha Amurátes meghallgatná kérésit, és megtartaná a kötet, melyet tenne véle: minden késedelem nélkül keziben adná Rezan városát és a tartományban levő több erősségeket, és elhagyván teljességgel a perzsiai király szolgálatját, a török császárhoz kötelezné egészen magát. Hanem már most csak azon gondolkodik, hogy kire bízassa ezt a dolgot, és ki vállalná magára.

Ezekre Bionchiny mondá, hogy ő visszamehetne az Amurátes táborára, abban ő bizonyos, hogy ezt a dolgot végbevihetné. Az emir ezen igen megörüle, hogy oly nagy hűséget mutatna hozzája, és alattomba elbocsátá; aki is a táborba érkezvén, a császár sátorához mene, ahol is parancsolatja szerint Ibrahimnak, a fővezérnek bémenteté magát. Aki is a császárhoz vivé, akinek mindeneket elébeszélvén, a dolog csakhamar véghezmene. A császár kötetét tévén az áruló Gumerrel, mindeneket megígére néki, és nagy summa pénzt is ada. És ez a fősvény az ő királya és hazája ellenséginek kezéhez adá a várost, amelyet az ő ura, a perzsiai király és atyjafia reá bízott vala.

Minthogy a szép Rakimára való nézve cselekedte Amurátes mindazt, amit cselekedék, alig mene bé a városban, hogy minden dolgot Ibrahim vezérre bízván, és csak a szerelmében akarván foglalatoskodni, erre való nézve megizené az emirnek, hogy meg akarná látni a szép hűgát, aki felől oly nagy dicséretet hallott. Gumer nem tudá mit csinálni örömeiben erre a hírre; és abban nem kételkedvén, hogy ez az ifiú császár meg ne szeresse hűgát, azért mindjárt nagy dolgokat kezdé magának ígérni. És a császárt Rakimához kísérvén, örömmel vevé észre, hogy meg nem csalatkozott volna gondolatjában.

Ugyanis mihent ez a két személy meglátá egymást, azonnal csudálkozni kezének egymáson. A szultán, ha szépnek tartá is lenni Rakimát a képe szerint, de sokkal szebbnek találá magát,

mintsem képit, és csudálkozni kezdék szépségén. Rakima pedig, aki úgy gondolkodván Amurátesről, mint oly rettentő emberről, aki csak a vérontást szomjúhozná, és látván őbenne igen szép termetet és kegyességet, nem titkolhatá el gondolatját.

Egymáshoz közelgetvén, hogy egymást köszöntsék, Rakima a lábaihoz akarván borulni a császárnak, megtartóztatá nagy kegyességgel, amelyből észreveheték, hogy a szerelem meggyőzte volna.

– Énnekem kell, szép Rakima – mondá a császár – azon tiszteletet adnom néked, és amely hajlandóságot gerjesztettél fel bennem, az Amurátest örökösön hatalmad alá veti.

Ezeket a szókat azzal a kegyességgel mondá ki, amellyel ő igen tudta magát szeretettni, amidőn akarta. Rakimát pedig igen meghaták, és megpirulván így felele nékie:

– Akármely hajlandósággal méltóztassál lenni hozzám, hatalmas császár, de minden dicsőségemet abban tartom, hogy a magamét ahhoz alkalmaztassam.

Emir Gumer, aki jelen volt ezen a beszélgetésen, gondolá, hogy Amurátes még tovább is akarná követni beszélgetését, a házból kimene, és ott hagyá a hűgával, aki mellett távol rableányok állottanak.

Az ifiú Rakima soha még semmit sem szeretett volt, mivel úgy volt neveltetve, valamint szokták nevelni a leányokat azokban az országokban, különösen és mintegy rabságban. Amurátes volt az első, akit szerethetett, aki is amint már megmondottam, legszebb volt mind termetében, mind ábrázatjában abban az időben, úgyannyira, hogy mind tisztelni, mind szeretni kellett őtet mindazoknak, akik látták.

Ennek a szép fejdelemasszonynak nem lehetete magát megoltalmazni az ő első hajlandóságától, amelyet ugyanazon órában kezdé érezni, amelyben Amurátes érzé a magáét. És minthogy abban az országban szeretni és azt megvallani mindegy, azért a császár is csakhamar megtudá szerencséjét, amelyet oly nagynak tartá, és oly igen örüle rajta, hogy elfelejté Roxánt, aki is abban a hadakozásban elkísérte volt őtet, és aki könnyen megtudhatá ezt a változást. Vagy ha szinte Amurátes gondolkodott felőlle, de csak azért, mi formában oltalmazhassa meg Rakimát az ő irigységétől. Amint is hogy Amurátes látván, hogy úgy szeretnék őtet, valamint ő szeretné, megkéré magának Rakimát Gumertől, aki oly könnyen odaadá néki, valamely könnyen feladta volt a várost. Amurátes pedig hogy meghálálja neki, bétölté ezt az árulót nagy tisztségekkel és ajándékokkal.

De azalatt a császárné Roxan, aki a táborban volt, megtudá a kémjeitől Rakimához való szeretetét, kimondhatatlan nagy haragban esék ellene, és eltekéllé magában a Rakima halálát, mint olyan dolgot, amelyet többször is cselekedett. Ennek a császárnénak, ha mása nem volt szépségben, a kegyetlenségben sem volt mása az asszonyok között. Ez oly igen hatalmas alá vetette volt az Amurátes szívét, hogy néki olyan rabja volt, valamint a többi; és oly rettentő irigy volt, hogy sok olyan szép asszonyokat vesztett el vagy fegyver által, vagy étető által, akik kívántak volna tetszeni Amurátesnek.

Ez a császárné leveleket kezde írni Amurátesnek a táborból, amelyekben mindent szemére hánya, megfenyegetődzék is. Amurátes tartván attól, hogy jelen való létével ne háborgatná gyönyörűségében, azért kemény parancsolatot küldé neki, hogy meg ne próbálja Rezába menni. Jól üsmervén irigy természetit, tartá hatalmától, amelyet vett volt rajta, főképpen amiólta egy fia lett tőlle. De még inkább féltette tőlle Rakimát, akit is meg akarván oltalmazni Roxántól, Damascus városában akará küldeni. Erre való nézve császárnéhez illendő udvart rendele melléje, és Uglan nevű szerecsen gondviselése alá adá, akiben egész bizodalma volt, és akivel minden titkát közlőtte. A szép Rakima pedig oly igaz szívvel kapcsolta vala magát hozzája, hogy nagy keserűséggel érté, hogy el kellene tőlle távozni. És noha látá mellette való veszedelmét, mindazonáltal jobban szerette volna veszedelembe lenni, mintsem eltávozásáért annyi keserűséget szenvedni.

Amurátesnek megesék szíve szavain, amidőn arra kéré, hogy el ne távoztassa maga mellől.

– Uram – mondá neki, tekintvén szerelmes szemeivel reája –, a halálomot akarod meggátolni, és te magad vezetsz engemet arra. Minden, valamitől tarthatsz a Roxan irigysége iránt, azok között semmi nem oly veszedelmes nékem, mint a távul való lételed. A temelleted való veszedelemem bizonytalan, de a tölled való eltávozásomért bizonyoson meghalok. Oh, uram, ha meg kelletik hálnom, engedd meg, hadd legyen melletted halálom, és az én utolsó tekintetemmel hadd nézzek az én császáromra.

Az ilyen beszédek általverék az Amurátes szívét, de mentől nagyobb szeretetit látá, annál inkább tartá veszedelmétől.

– Kedves Rakimám – felelé neki –, a te haláloed elvégezné az én életemet. Tartsd meg magadot énérettem. A tetölled való elválásom csak arra való, hogy olyan állapotban tehessem magamot, amelyben semmitől ne tarthassak irántad. Cselekedd meg ezt énérettem, aki oly igen szeret tégedet. Csak rövid idő alatt hozzád fordulok, és akkor meglátod, hogy nincsen semmi drágább Amurátes előtt, mint a szép Rakima.

Több ilyen beszélgetések is vala egymás között, de végtire Rakimának akaratjára kellett állani, és az elválásnak napja elérkezvén, nagy szeretettel és keserűséggel búcsúzának el egymástól, amelyben észrevévék, hogy mint szerették egymást. Amidőn elindula, Amurátes visszatére táborára, ahol Roxan nem igen dicsekedheték, amint tekintettek volna reája. Egynehány nap múlva megindította táborát Babilonia felé. Meg akarván menekedni a Roxan alkalmatlan sok panaszkodásától, visszáküldé őtet Constancinápolyba, és noha mindenütt, valahol elment, nagy tisztelettel voltanak is hozzája, de szívének nagy keserűségével mene abban a fővárosban.

Azonban a tábora a kevély Babilonia eleiben érkezhvén, Amurátes víni kezdé nagy erővel, és ötvenkét nap múlva sok ostromok után, amelyekben a perzsák dicsőségesen viselék magokot, a várost feladák. Amurátes felprédáltatá és parancsolá, hogy a lakosokat minden személyválogatás nélkül megölnék, öreget, gyermeket, asszonyt. Ezt pedig oly kegyetlenséggel vivék végben, hogy senki meg nem szabadulhata.

Ezen irtóztató kegyetlenségek után Amurátes egynehány tartományokat elpusztította, és maga alá hódoltatá. De minthogy csak a perzsiai király ellen volt minden haragja, az országában bémene, hogy harcra kötelezze őtet. De a király nem akarván szerencsétetni országát, a nagy hegyek közti vette volt magát, ahonnét a török ki nem vehette. Mindazonáltal minden úton-módon csak azon lévén, hogy bosszút állhasson rajta; megízené néki, hogy félretévén minden győzedelmét és mindent, valamit még nyerhetne győzhetetlen hadával, ő kész volna végítvetni különösen való harccal minden közöttök lévő veszekedésnek.

De az okos perzsiai király úgy tétet, mintha nem tudná, hogy fegyverre hitta volna ki őtet, hanem a tanácsát esszegyűjtven, azt végezik, hogy követeket küldjenek Amurátesnek, akik a békességről végezzenek véle. Amurátes látván, hogy az egész hada elfáradott volna, és azonkívül is ohajtván Rakimát meglátni, örömet a békességhez foga, és Ibrahim vezérre bízván mindeneket, azután Damascus felé indula, és nagy sietséggel oda érkezék.

A kegyes Rakima kimondhatatlan örömmel fogadá, és a császár mind több szerelmet, mind nagyobb szépséget találván benne, soha nem lehetne nagyobb szerelmet mutatni, mint amelyet mutata hozzája. De azalatt, amég ilyen gyönyörűségben élt Damascus városában, Roxan Constancinápolyban nagy kegyetlenségeket vitt végben. Úgyannyira, hogy mindenek rettegtenek tőlle. Minthogy senki sem szerette őtet, gondolván, hogy a császár sem szereti, azért sokan örömeiket el nem titkolák. Roxan ezt kémjeitől megtudván, kegyetlenül bánék mindazokkal, kik örülének szerencsétlenségén. És annyira kezdének tőlle tartani, hogy senki sem mére valamit ellene mondani. De leginkább az Amurátes öccsei, Bajazet, Orcan és Ibrahim félhetének leginkább az ő kegyetlenségétől. Ezek szoros fogságban lévén, a kalmakán (a vicévezér) gondviselése alatt, és mindennap várhatták magokra a veszedelmet, mivel az a kegyetlen asszony, annak előtte sokkal, már feltette volt magában elvesztéseket, azért hogy csak az ő fiára szállhasson a birodalom.

Megtudá a kémjei által, hogy ez a három fejdelem azon igen örültek, mikor meghallották, hogy Amurátesnek más felesége volna. Ennél nem kellett több, és halálokról gondolkodék. Hogy pediglen azt könnyebben véghezvihesse, a kalmakánt megnyeré sok ajándékokkal, és véle együtt hamis leveleket csinála, amelyekbe úgy tetszett, mintha ezek a fejdelmek egyetértettenek volna az ellenséggel. Azután a díván eleibe vitetá a dolgot, és odaadá a levelet bizonyságul.

A fejdelmeket ott megvizsgálták, akik is megüsmértetvén ártatlanságokat és a levélnek hamisságát, ez ellen a díván semmit sem mondhatván, visszaküldé őket. Roxan mérgiben nem tudá mit csinálni, hogy véghez nem vihetné volna csalárdságát, és kívánván minden úton-módon véreket kiontani, ismét hamisságához méltó más csalárdságot gondola ki. Egy hamis levelet írata, amelyben a' volt, mintha Amurátes azt parancsolná néki, hogy megfojtassa Bajazetet és Orcánt. Ezzel a hamis levéllel a fogházat megnyittatá, amelyben ezek a fejdelmek valának, és bémene tizenkét némával és más több hóhérokkal, és ott maga mindjárt kimondá a sententiát Bajazetre és Orcánra.

Bajazet meg akarván kérelni, mindeneket monda néki, amivel megenyhíthetné kegyetlen haragját. De látván, hogy csak haszontalan és meg kellene halni, szemére hányá minden vétkit. És mondá, hogy az ő halála megmentené egy olyan irtóztató kegyetlent látni többé, és

nyakát nyújtá. A némák megfojták. Orcan pedig látván, hogy a kérelem haszontalan volna, oltalmazni kezdé magát. Kettőt a hóhérok közül a földre fektetvén, más kettőt halálos sebbe ejté, és nagy sebességgel az ellensége felé kezdé menni a hóhérok között, de a soktól lenyomaték, és úgy bántanak véle, mint a bátyjával.

Ennek a gyilkosságnak híre csakhamar elterjede az egész városban, és Constancinápolyban nagy zenebona támadt. És mindnyájan kiáltani kezdék, hogy a császár kastélyából ki kellene húzni Roxánt, aki a császári familiának vériben fertéztette volna kezeit, és meg kellene őtet büntetni sok vétkeiért.

Azalatt amég ilyen dolgok mennek vala végben Constancinápolyban, Amurátes a Rakimához való szeretetének jeleivel az egész Damascus városát bétölti vala, akinek terhben való létit mindeneknek tudtára adván, igen nagy vendégséget csinála, úgyannyira, hogy az egész város nagy vigasságban volt. Ugyan a vigasság közben is hozák hírit a Constancinápolyban lévő nagy zenebonának; és minthogy már a perzsával való békesség megvolt, azért a hadát elbocsátá, és Ibrahim vezért Constancinápolyba küldé, hogy ott mindeneket lecsendesíttene. A vezér Constancinápolyba érkezvén, mindeneket nagy haragban találta lenni Roxan ellen, nagy kegyetlenségiért. De az a zűrzavar annál is veszedelmesebb vala, hogy azt a szultánné Validé, azaz a császár anyja indította volna fel, aki is nagy gyűlölséggel volt Roxánhoz mindenkor, de leginkább azután, hogy megöleté két fiát. A vezér mindezeket látván, tudtára adá a császárnak, hogy a maga jelen való léte szükséges volna teljességgel. Amurátes látván, hogy micsoda szükséges Constancinápolyban való menetele, magában elvégezé indulását, és hogy elvinné magával Rakimát, és meg is mondá néki szándékját, bizonyos lévén, hogy abban ellent nem tartana. Ennek a fejdelemasszonynak, noha nagy esze volt, de perzsa lévén, a babonaságnak is igen hitt, és nem vévé ezt a hírt azzal az örömmel, amellyel a császár várta volna.

Rakima mellett volt egy ember, a Haly nemzetségéből való, akit a perzsák nagy prófétának tartják, és akik azt is gondolják, hogy ennek minden maradékja jövendőmondó, és azokat nevezik almasairisnek. Rakimának egész bizodalma lévén prófétájában, mihent terhben esék, azt tudakozá tőlle, hogy mi történnék véle, és micsoda sorsa lenne a méhiben lévő gyermeknek. Az almasairis, minekutána nagy ceremóniákkal végbenvitte volna könyörgését, így kezdé el jövendölését: hogy olyan fejdelmet hozna e világra, aki még török császár lehet, hogyha elkerülheti az atyjafiainak kegyetlenségeket és a Constancinápolyban való lakást, amelyhez való közelgetése veszedelmire lenne. Hogyha pedig a mennyek eltávoztatják tőlle ezeket a veszedelmeket, minden török császárokat felyül fog haladni. Rakima pedig hogyha a török császár kastélyában bémegyén, az ő veszedelme bizonyos. Hanem azon igyekezzék, hogy Amurátest tartsa meg maga mellett egész esztendeig. És ha e szerént fog cselekedni, megoltalmazza magát a veszedelemtől, melyeket jövendöl, és azoktól is, amelyek fenyegetik a császárt az ő fővárosában, ahol mindenféle baj várja, és végtire a halál is, ha visszatér. Az ifiú szultánné igen megijede ezeken a jövendöléseken, és feltevé magában, hogy Amurátesen való minden hatalmát arra fordítja, hogy esztendeig őtet el ne hagyja. És minthogy még semmi szándékát nem látta volna Constancinápolyban való igyekezetéről, azért nem is szóllott néki az almasairis jövendöléséről.

De mihent meghallá a vezér elmenetelét, és hogy a vezér siettetné a császárt, hogy visszatérjen, aki is el akará őtet magával vinni, akkoron a lábaihoz borulván, sok könyhullatással kéré, hogy el ne hagyja Damascus városát, se őtet el ne vigye magával Constancinápolyban, ahol is nagy veszedelmek várnák mind egyikét, mind a másikat. Amurátes valósággal szeretvén, megesék a szíve amicsoda állapotba látá. És minekutána megölelvén felemelte volna, kéré arra, hogy mondaná meg, mitől tartana, hogy se véle el nem akarna menni, se azt nem akarja, hogy elinduljon. Rakima csakhamar megvalla mindeneket, és előbeszélé az almasairisnek jövendölésit. És azután ismét azon reménkedék, hogy el ne hagyja őtet, és el ne vigye magával. Amurátes ezt csak nevetni kezdé, és helyes okokkal meg akará néki mutatni, hogy micsoda hamis jövendölések volnának azok. Azt is eleiben adá, hogy ha szeretné valójában, el sem akarna tőlle maradni, mivel már nekie rendelte volna a Roxan helyét. Ami pedig őtet illeti, őnéki teljességgel vissza kell térni Constancinápolyban, hogy mindeneket lecsendesítsen, és hogy egyszóval azt feltette, hogy meg fog indulni véle együtt, azért készüljön.

Rakima nem gondolván azt, hogy lehessen Amurátesnek ellenkezőt tartani az ő akaratjában, azon úgy megütközék, hogy a keserűség és a félelem meghatván szívét, a császár karján elájula. Aki azt látván, nagyon megharaguvék az almasairisra, és mindjárt hívatá; aki midőn jelen volna, rettentő haraggal mondá néki a császár:

– Nézzed micsoda állapotban tetted a szultánnét a te hamis jövendölésiddel. Kerüld el csalárd, haragomot. Légy azon, hogy eltöröljed szívedből azt a félelmet, melyet abban oltottál. Gyógyítsd meg elméjít, amelyet a te hazugságid megvesztették, mert másképpen a kapu előtt felnyársoltatlak, hogy megláthassák társaid, micsoda büntetést várhatnak magokra a csalárdságért. Az almasairis ezen semmit meg nem ijede, és oly nagy csendességgel felelé néki ezeket, hogy más akárki Amurátesen kívül azon megijedett volna:

– Török császár, a te fenyegetésid engem meg nem rettentnek, se arra nem kényszeríthetnek, hogy visszámondjam az igazságokat, amelyeket kinyilatkoztattam a te szultánnédnak. E' mind fel vagyon írva a mennyei könyvben az én előttem valónak, Halynak ujjával.

És ezzel kimene a császár elől, aki úgy tekinté mint bolondot és a jövendölésit mint bolondságot. De látván, hogy Rakima nagy nehezen magához tért volna, és meg akarván egyeztetni az ország gondját a Rakimára való gondjával, reá álla, hogy Damascus városában maradna, és hogy maga meginduljon nála nélkül. De minthogy Rakima mindezek után is nagy nyughatatlanságba marada, a császárt igen féltvén, akit minden módon azon kéré, hogy töltené el az esztendőt mellette. De Amurátes, vagy nem sokat hajta a jövendölésre, vagy hogy megunta volna a Damascusban való lakást, vagy a', hogy valósággal meg akarta csendesíteni a constancinápolyi dolgot, de lehetetlen vala megváltoztatni az ő szándékát. Minekelőtte pedig elinduljon, nagy gazdagságokat ada Rakimának, megparancsolván az oda való basának, hogy kiváltképpen való gondja légyen reája. És rendelést tévén mindenekről, azután elbúcsúzá Rakimától, akinek is nagy keserűségét látván, egynehányszor megbáná, hogy elhagyná őtet. De minthogy megírta volt Constancinápolyba vissza való menetelét, azt nem lehet megmásolni. Azért sok könnyhullatással való búcsúzás után Constancinápoly felé

indula, ahol is a nagy renden lévők, a nép és a hadak igen ohajtották, reménlvén, hogy a Roxan kegyetlenségétől megmenekednének, és hogy megbüntetné sok gyilkosságiért.

De megcsalatkoznak reménségekben, mert ez a család szultánné alig tudá meg az Amurátes vissza való érkezését és Rakima Damascusban való maradását, hogy mindenképpen felékesítvén szépségit, eleiben mene azzal a szépségével, amelynek ellene nem állhata Amurátes, és érezni kezdé az előbbeni szeretetét hozzája felgerjedni. A mesterséges Roxan ezt észrevén, élni akara az alkalmatossággal. Nagy engedelmességgel és kegyességgel mutatván magát hozzája, eleibe tévé sok hízelkedő beszédekkel az ő sok keserűségeit, amelyeket szenvedett távul való létiért. Ezt pedig oly ékes beszédekkel, hogy a könnyen hívő Amurátesnek a szívéen újabb hatalmat vett, és onnét kirekeszté a szegény Rakimát.

Azután Amurátes oly igen kezdé magát mentegetni és megbizonyítani hozzája való új szeretetit, hogy Roxan gondolá, hogy mindent megpróbálhatna. Azért nagy okossággal eleibe kezdé adni, hogy amég odavolt, micsoda nagy szolgálatot tett néki, és az öccsei halálokkal megmentette mind magát a császárt, mind az egész birodalmat a nagy veszedelemtől. Azután olyan mesterséggel adá eleiben az öccseinek vétkeket, és úgy felmagasztalá a birodalomhoz való nagy gondját, hogy a gyenge Amurátes méltónak tartá parancsolni az egész világnak. Olyan nagy hatalmat is ada magán néki, hogy mindent, valamit mondhata neki a szultánné Validé a Roxan kegyetlenségeiről és fiainak megölettetésekről, ő azt csak könnyen elhallgatá. És csak kedvetlenül felele az anyjának, mondván, hogy teljességgel jól tudná öccseinek vétkeket, akiket maga sem hagyhatta volna életben, hogyha csak magát és a birodalmat el nem akarta volna veszteni; és hogy Roxan semmit sem cselekedett olyat, amit ő helybe nem hagyna.

Ugyanazon a napon egyik a húgai közül a lábaihoz borulván, panaszolkodni kezdék Roxan ellen, hogy micsoda illetlenül bánt volna véle, és hogy micsoda irtóztató igazságtalanságot cselekedett, megöletvén a két bátyjait. Amurátes erre olyanná lett, mint aki megdühödött, és nagy haragjában a kezében lévő buzogánnyal kétfelé hasítá a fejét ennek az ártatlan fejdelemasszonynak. Ezen megijedének még a legbátrabbak is, és minden nagy keserűséggel látá, hogy lehetetlen volna megüsmértetni az igazságot a kegyetlen Amurátessele. Egynehány nap múlva levelit vévén Rakimának, amelyben tudtára adta, hogy szerencsésen egy fiat szült, akit is Soliman Amurátesnek nevezte. De minthogy Amurátes teljességgel visszatért volt a Roxan fogságában, ezt a hírt is csak immel-ámmal vette, és a szultánnénak csak igen kedvetlen feleletet ada, amelyből megláthatá veszedelmét. Azért is vigyáza mindenképpen magára, hogy magát megmenthesse a Roxan kegyetlenségétől. De főképpen arra vigyázott, hogy mindenekbe a prófétája tanácsát kövesse. Ami pedig Constancinápolyban történt, azt néki mind megírták a szultánné Validé és a vezér; azt is tudtára adák, hogy micsoda hatalmat vett volna Roxan, és azt is, hogy micsoda szándékban volna Roxan ellene és a fia ellen.

Nem is ok nélkül tartá Roxántól, mert amidőn azon volt, hogy megoltalmazhassa a maga és a fia életét, a kegyetlen Roxan azon igyekezik, hogy azt elvegye tőlök. De nemcsak azon irigységből haraguvék Rakimára, hogy Amurátest féltette volna tőlle, hanem leginkább attól tartá, hogy egy fia lévén, Amurátes elébb ne tegye a Rakima fiát az ő fiánál. Hogy pediglen megmenekedhessék ettől a nyughatatlanságtól, feltévé magában, hogy mind a kettőt

elveszesse, amely annál is könnyebb volt, hogy Amurátesnek kevés gondja volt reájok. Minthogy pedig mindenkor valának néki olyan szolgálói, kik az ő bosszúállását végbenvitték, egynehányat azok közül Damascus városában küldé, mindenikét különös úton, és akiknél hamis levél volt a császár neve alatt.

Ibrahim vezér és a szultánné Validé, kik minden cselekedetire vigyáztanak, ezt a dolgot megtudák, és postát küldének Damascusban, és tudtára adák a dolgot Rakimának, és a basának parancsolatot, hogy úgy vigyázza azokra a gyilkosokra, hogy egy se szaladhasson el benne; törvényt láttatna reájok, és vallattatná meg vélek a dolgot, és nyilván ölettetné meg őket.

A basa oly nagy szorgalmatossággal vigyáztata, hogy ezeket a latrokat mind megfogatá, és megvallák a Roxan hamisságát. Azután megöleté őket, és a törvényt írásba a portára küldé. A vezér azt a császárnak megmutatván, iszonyú dolognak találá, de elsőben meg akará hallgatni Roxánt. Ez a hamis asszony olyan csalárdsággal tudá magát megmenteni, és oly mesterséggel tudá kegyes szavait megegyíteni könnyhullatásával, hogy a császár kényszerítették nem megbüntetni, de sőt megvigasztalni. Amidőn látá, hogy a császár előtt jól folynának dolgai, akkor a fővezérrel úgy bánék, mint árulóval, azzal vádolván őtet, hogy a szultánné Validével gondolták volna ki ezt a dolgot, azért hogy elveszessék. És annyi sok hazugságokat monda az ártatlan vezér ellen, hogy a császártól megnyeré a parancsolatot, hogy megölettethesse, amelyet mindjárt is végbenvitette, hogy a parancsolatot vissza ne vonják. A vezér halálán az egész Constancinápoly felzúdula, és noha senki sem meré megmutatni a vezérnek ártatlanságát, de mindenek szabadosan kezdének beszélni, hogy oly könnyen megöletett volna egy olyan embert, aki szükséges volt a birodalomnak, aki annyi harcokat nyert volna, és aki annyi sok szép tartományokkal szaporította meg a birodalmat.

A nép és a had atyjoknak hitták, és a főrenden lévők igen szánták. De mindazonáltal Roxan csak győzedelmeskedett. Hogy pediglen jobban megerősítesse hatalmát, a császárt arra vévé, hogy a kalmaként tenné a fővezér helyében, aki is egészen hozzája volt kötelezve. Ezt végbenvívén, azt gondolá, hogy már semmitől nem félhet. De végtire a mennyek megunván az ő sok vétkeit, ugyanazon dicsőségében is engedé meg veszedelmét. Mivel az Ibrahim halálán a főrenden lévők felébredvén, tartani kezdének magokért is attól a kegyetlen asszonytól, és elvégezék magok között, hogy nyilván szóljanak az igazságtalanságok ellen, amelyeket követtet a császárral.

Írásban tétették tehát mindazokat a gyilkosságokat, amelyeket Roxan cselekedett, és hogy micsoda hamis okokból cselekedte azokat. A muftit arra kényszerítették, hogy adná bé a császárnak az egész birodalom nevével. Ez a török főpap alig mene bé a császárhoz, ezzel a veszedelmes követséggel, hogy Amurátesnek az anyja is bémene hozzája, aki is egy szerecsent vitt bé magával. A szerecsen a császár lábaihoz borulván, tudtára adá néki, hogy Roxánnak az a szándéka, hogy őtet megölesse és a fiát tétesse helyében. A császár, tudván, micsoda gyűlölséggel volna az anyja Roxánhoz, a szerecsent megszidogatá, és halállal fenyegeté. De a szerecsen azon meg nem ijedvén, mondá bátran, hogy ő a halállal nem gondolna, mivel annyi ideje volt, hogy tudtára adhatta ezt a nagy dolgot; mondván azt is, hogy minekutána a hatalmas császárt megöleti, az anyját, a damascusi basát, Rakimát fiastól

el akarná veszteni, és azután nevenként mind előmondá, hogy kik volnának Roxánnal egy szövetségben. Amurátes a szerecsen beszédit oly valóságosnak találá, hogy magában kezdte térni, és minekutána egy kevés ideig gondolkodott volna, a muftihoz fordula, és parancsolá néki, hogy mondaná meg követségit. A mufti semmit sem szólván, a keziben adá az írást, amelybe Roxánnak minden vétkei fel voltak téve.

Amurátes azt olvasni kezdé, és noha maga is természet szerént vérontó volt, mindazonáltal nem láthata annyi kegyetlenséget irtózás nélkül. Azért a szeretet haragra változék, és a harag gyűlölséggé. Mindjárt parancsolá, hogy eleiben hínák a szultánnét, és midőn jelen lett volna, eleibe adá maga mindazokat a vádolásokot, amelyeket írásban tettek volt ellene, és parancsolá néki, hogy felelne mindezekre. De nagyon bízván a császár szeretetében, nem hogy magát mentegetni kezdte volna, de nagy haraggal kezdé átkozódni a mufti ellen és a szultánné Validé ellen, és azzal is meré fenyegetni, hogy megöletné őket.

A császár megbosszonkodván azon, hogy oly illetlen szókot merne előtte szólni, mondá néki, hogy:

– Itt nem az a kérdés, hogy másokat szidj és gyalázz, hanem hogy magadot kimossad a vétkekből, amelyekkel vádolnak.

Ezek a fent való szavai a császárnak, amelyekhez ő nem szokott volt, igen nagy méregben ejték, úgyannyira, hogy olyan kevély, illetlen és megsértő feleletet ada nékie, hogy Amurátes tovább meg nem tartóztathatá magát a tűrésben, és látván orcáján sok változásokat, mint pedig szavaiban egymással ellenkezőket, nagy haraggal kezdé szemeire hányni minden rút cselekedetit. De ez a kevély asszony, nem hogy engesztelni akarta volna, és valamiben megmutatni, hogy bánná cselekedetit, de sőt még szembeállá véle, és szavaival olyan nagy haragra ingerlé, hogy haragjában nem bírván magával, a hancsárját kihúzá és a Roxan melyében veré, aki holtan eleiben esék. Eszerént vesze el ez a szultánné, aki legszebb és legkegyetlenebb volt az asszonyok között, huszonhárom esztendő korában, aki is akkor volt legnagyobb szépségiben.

A császárnak ezen cselekedetit másban nem lehet menteni, csak őbenne, se más nemzetben. De ha meggondoljuk, hogy a török mindent mód nélkül cselekeszik, főképpen a kegyetlenséget, és ha megtekéntjük ennek a császárnak Roxánhoz mód nélkül való szeretetét, azt a nagy hatalmat, amelyet mind magára, mind másokra adott volt néki, és hogy mint megcsalatkozott volt a Roxánnak hozzája való szeretetében, mindezeket jól megvizsgálván, nem csudálkozhatunk annyira azon, hogy minden hamissága megbizonyosodván, és világosan látván az ő csalárdságát, árulását, háláadatatlanságát és kevés szeretetit, hogy ha a harag az ő szívét megszállván, a méreg olyan dolgot cselekedtete véle. Holott ő mindenkor kegyességgel, szeretettel és még tisztelettel is volt az asszonyokhoz, hogyha csak teljességgel meg nem bosszontották.

Egyszóval, a' meg volt írva, nem a Mahumet ujjával, hanem a királyoknak királya ujjával, hogy ez a hamis asszony olyan embernek keze által haljon meg, aki őtet leginkább szerette. Ennek a kemény büntetésnek pedig alig terjede el a városon a híre, hogy mindenek lecsendesedének, és csak a császárról való dicséretet lehetett mindentől hallani.

Egy kevés ideig Amurátes csendességben láttaték lenni, látván, hogy mind a nagy urak, mind a nép örömmel hagyná helybe cselekedetét; de amidőn minden haragja eloszlék, és gondolkodni kezdék cselekedetéről, nagy mély gondolatok szállának elméjére. A szomorúság elborítá orcáját, semmi sem tetszék néki, mindent megunt, a Roxan képe mindenütt az elméjében tűnt, és csak az egyedül való lételt kereste.

A szultánné Validé és Uglan aga, a szerencseneknek feje, mindent elkövetének, hogy megvigasztalják, de csak hejában volt. A szultánné Validé, aki igen nagy szeretettel volt a császárhoz, az ő fiához, látván, hogy semmiben sem vigasztalhatnák meg, és féltvén igen az életét, gondolá, hogy a fia, aki igen nagy szeretettel volt Rakimához, elfelejtené szomorúságát, ha meglátná őtet. Azért feltevé magában, hogy Constancinápolyba hozassa. Postát is küldött hozzája, aki által tudósítá mindenekről, és azt adá néki tanácsul, hogy kérje Amurátest azon, hadd engedje meg melléje való jövetelét.

Ez a hír teljességgel megvidámította a Rakima szívét, aki is mindenkor nagy szeretettel volt Amuráteshez, és aki mindenkor tartotta Roxántól. A halála megbátorította, és a kedves gondolat, amelyben volt, hogy még megláthatja, akit szeretne, mind örömet, mind reménységet adá néki, és elfelejteté véle egy kevés ideig az almasairis szomorú jövődölését. Mindazonáltal még tudakozódni akara tőle, de annak az embernek vagy volt valamely tudománya, vagy hogy nem akart többé ellent tartani a szultánné kívánságinak, tudtára adá, hogy semmi veszedelmére nem lenne, amit kívánnak tőle, de még előre ő azt állaltja, hogy az útjából semmi sem lesz.

Rakima semmi bizonyost nem látván ebben a jövődölésben, se azt a veszedelmet, amelyről azelőtt szóllott volt néki, azért minden késedelem nélkül a szívének indulatit követé, és eszerént írta Amurátesnek.

„Rakima a győzhetetlen Amurátesnek.

A győzhetetlen császár elfelejtette tehát a hű és a szerelmes Rakimát, és örökösön akarod-é őtet megfosztani attól a szerencsétől, hogy a te szemeidnek világossága világosítsa őtet? Oh uram, emlékezzél meg szeretetedről, ígéretidről, gondold el magadban, mint haldoklik a te rabod keserűségében tölled való távollétiért. És minden bizonnyal el fogod nagy sietséggel küldeni kedves parancsolatodat, hogy melléd menjek, és lábaidnál bizonyíthassam meg a szeretetnek lángját, amely teéretted égeti szívét az állhatatos Rakimának.”

Noha Amurátes nagy szomorúságban vala is elmerülve, mindazonáltal ezt a levelet nem kedvetlenül olvasá, és Rakimának minden szépsége az elméjében visszatérvén, ha szinte akkor mindjárt fel nem gerjeszté is szeretetét, de nagy ohajtással kíváná meglátni. A szultánné Validénak és emir Gumernek a levelet megmutatá, és igen csudálá szép eszt Rakimának, akinek is megizené, hogy meginduljon, és parancsolatot küldött Sinánnak, a damascusi basának, hogy mindenekről nagy rendelést tessen.

De az el volt rendelve, hogy Rakima elfelejtessék Amurátestől, mivel a parancsolattal együtt a tél is elérkeztén, útra nem indulhata, a tavaszt meg kellett várni. De azon idő alatt a kapitán basa egy ifiú szép cserkesz leányt küldött a császár udvarában, akinek eszt, szépségét és más

sok egyéb érdemét látván, a szultánné Validé gondolá, hogy egyedül csak e' hagyathatná el Amurátessel minden szomorúságát. Hogy pedig azt véghezvihesse, nagy barátságba kezdte lenni Zaimához, mivel e' volt neve a leánynak, és mindenekre megtanította, hogy mint viselje magát, hogy a császár tekintetbe vegye. Aki is még többet vitt végben, mintsem amint gondolták, mivel alig mutatták meg Amurátesnek, akinek minden indulati erőszakosak valának, hogy azonnal elfelejté Roxánt, Rakimát és mindent és csak ezen új szeretet alá adá magát. Amurátes Zaimát szultánnénak kihirdeté, és a damascusi basának megízené, hogy a Rakima útját sok okkal elhalogatná. Amurátest a Zaima mellett való léte olyan nagy vigasságban hozá, hogy az udvarában és a városban csak a sok vendégség és multság volt. Amurátes jóval annak előtte megszokta volt a sok rosolis és borítalt, és egyik az áruló Gumer volt, akivel ivott. A ramazánba, amely a törökök nagybőjtje, széltyiben követte nagy italit és a bairám innepében, amely húsvét nálak, nagy vendégséget adván a főrenden lévő udvariaknak, annyi bort és rosolist és más egyéb erős italokat ivott, hogy a vére meggyulladván olyan forró hideglelésben esék, hogy a doktoroknak lehetetlen volt megcsendesíteni.

A betegségek minden gyermekeiből kifosztották volt, és az öccseit kegyetlenül vesztette volt el, az egy Ibrahimon kívül, aki is Constancinápoly szélyin volt rabságban egy szerecsen gondviselése alatt; aki is azt jóvallotta volt néki, hogy úgy tétesse magát, mintha esztelen volna. Ugyanezen mesterségével is menté meg életit mind Roxan, mind Amurátes előtt. Aki is vége felé érezvén magát, a Zaimához való szeretet benne csak meg vala, és valamely bizonytalan jeltől terhesnek gondolván ötet lenni, tartá attól, hogy holta után nem a Zaima gyermekét tennék császárnak, ha ugyan terhes volna és fiat szülne, hanem Ibrahimot. Azért egynehányszor mondá, hogy kívánná látni Ibrahimot. De a szultánné Validé általlátván szándékát, hogy meg akarná fojtatni, sok színes okok alatt meggátolá, hogy láthassa, és így megmentené ezt az utolsó fiát.

Amurátes látván, hogy végben nem vihetné szándékát, és minden nap inkább elnehezédnék, a tatár hámmal olyan kötést tőn, hogy holta után ő lenne császár mindaddig, valamég a Zaima fia felnőne. Amurátes pedig egynehány nap múlva meghala huszonkettő february 1640, harmincnégyszáz esztendőskorában, aki is 27 esztendeig uralkodott. Holta után megtalálák a kötést, melyet tett volt a tatár hámmal, de a díván azt semminek ítéle lenni. A szultánné Validé pedig Amurátes halála után mindjárt Ibrahimot mene megszabadítani. De Ibrahim mindenkör tartván, nem akara a fogságból kimenni, úgyannyira, hogy az anyjának kételenítették a muftit és dívánbéli basákat odahívatni, hogy bizonyítsák neki a bátyja halálát. De még ezeknek is úgy ada hitelt, amidőn megmutaták a bátyja holttestét. Még akkor is egynehányszor a szájához tévé kezét, hogy ha nem venne-e lélegzetet.

Másnap, úgymint 23 february 1640 császárnak kiálták, és mindnyájan észrevévék, hogy az ő fogságban levő esztelensége szántszándékkal való volt. Rakima pedig a Gumer leveliből megtudván Amurátesnek mind hűségtelenségét, mind halálát, újontában kezdé féltetni a fiát. És minekutána sok könnyhullatásokat ejtett volna az állhatatlan Amurátesért, akit mindenkör nagy kegyességgel szerette, noha látta tőlle való elhagyattatását, gondolkodni kezdé a maga dolgáról, és eleinte mindjárt Perzsiában vissza akara menni. Annál is inkább sietteté útját, hogy Sinan basa nem akarta többé néki megfizetni a jövedelmet, melyet Amurátes rendelt volt, és azt is megízente volt néki, hogy kételen volna Constancinápolyba küldeni ötet mind

fiastól, az új császárhoz. Erre Rakima igen megijede, és hogy azt elkerülhesse, úgy tétet, mintha fogadást tett volna Mekkában menni a Mahomet koporsójához, és erre szabadságot kére Sinan basától. A basa nem kívánván egyebet, hanem hogy eltávozzék, megörüle, hogy megmenekedhetnék tőlle, és minden segítséggel lett hozzája. Rakima Arabiában érkezvén, az arabiai királynak, Rébának udvarához mene, aki is nem hasonlítván a maga nemzetéhez, a természet minden jó erkölcsökkel megáldotta volt: nagy szál termetű, okos, értelmes, nemes szívű, kegyes és adakozó volt.

Mindezek a jó erkölcsök arra vivék, hogy a szép és félénk Rakimát nagy tisztelettel fogadja, akinek is szépsége nagyon segítte az ő nemesi cselekedetét, mivel mihent meglátá Rakimát, azonnal megszeretete. Aki is elébeszélvén néki szomorú állapotjában való létét, és hogy mint volt az ő élete. Erre a királynak megesék szíve, és szerencsésnek tartotta volna magát lenni, hogy ha elfelejtethetné véle szomorúságát. Rakima abban az időben csak 22 esztendő volt, és az ő szép, ékes, kegyes személyt lehetetlen volt nem szeretni. Réba nem akará mindjárt megmutatni néki hozzája való hajlandóságát, hanem azt sok szép szín alatt elfedezé, mondván, hogy mindenekben kíván néki szolgálni, nékie ajánlá az egész országát, amelyben ellakhatik. Ígervén azt is, hogy úgy fogja tartani az ifiú Soliman Amurátest, mint maga fiát, kérvén azon igen, hogy maradna meg udvarába, hol annyi hatalma lenne néki, valamint magának. Azt is ígéré, hogy annak alkalmas idejében minden erejével azon lenne, hogy a fiát az atyja székiben helyheztesse. Rakima okos lévén, észrevevé, hogy mindezek az ígéretek mitől származának, de magának időt akarván adni, hogy mindenről gondolkodhassék, azért olyan feleletet ada Rébának, amelyre mind a becsület, mind a hálaadás kényszerítette.

És a királynak ezen ígéletit se meg nem vetvén, se el nem fogadván, megérteté véle, hogy ha azon idő alatt, amelyet udvaránál fog tölteni, észreveszi, hogy mindenkor abban a hozzája való szándékában fog maradni, talám tovább nem megyen más lakóhelyet keresni. Ez a kis reménség oly nagy örömbe hozá Rébát, hogy mintegy új ékességet ada néki. Rakimát pedig úgy kezdé szolgáltatni, mint királynét, és akarván néki még előre olyan tiszteletet adni, amelyre akará, hogy lenne vágyása. Semmi olyan nagy dologról nem végeze, hogy tőlle nem kért volna előbbször tanácsot, és egész országának asszonyává tevé őtet. De még hogy jobban megmutathassa hozzája való szeretetét, amelyet csak a magaviselésével akará néki megmutatni, oly kegyes szívvel kezdett lenni az ifiú Soliman Amuráteshez, mintha valóságos atyja lett volna néki.

Ugyan az ilyen cselekedetekkel akará a szeretet még másodszor is Rakimát a maga hatalma alá vetni, akinek is a szíve nem tekéntheté idegenséggel, amit a király cselekedék fiáért. És ez a kedves gyermek, akinek minden cselekedetéből kitetszett császári vére, oly szép hajlandósággal felelt meg a király hozzája való jóságának, hogy az a hajlandóság az anyja szívét is meghatá csakhamar. Ilyen állapotban töltének el együtt egynehány holnapokat, amelyekbe Réba szüntelen való tisztelettel, kedvezéssel és szorgalmatossággal volt hozzája; de Rakima hozzája csak a nagy hálaadóságot mutatá. Réba pedig világosabban akarván magát megértetni, egyszer a többi között ennek a fejdelemasszonynak házában menvén, aki is azzal mulatá magát, hogy azt nézte, mint segített a fia a több leányoknak koszorút kötni virágból. A gyermeknek egy koszorú lévén a kezében, mihent a király bément a házban, a gyermek szokása szerént hozzája futott, és a fejére tette azt a koronát, és azt nevetve mindjárt levette,

és az anyja fejére tette. Erre Rakima eltüzesedék; Réba azt észrevévén, és akarván valóra fordítani ezt a gyermekjátékot, mondá:

– Oh, mely szerencsés volnék, hogyha úgy megláthattad volna a szívem gondolatját, valamint ez az ifiú fejdelem. És ha meg nem akarnád vetni az arabiai koronát, amelyet jelente a koszorú, amely koronát lábaidhoz teszem kedves fejdelemasszony – és maga is lábaihoz borulván –, ugyan azzal együtt ajánlom néked azt a szeretetet, amelynél nagyobbat soha tehozzád nem éreztenek. Bocsáss meg az én nagy szeretetemnek, hogyha azt a hallgatást félbenszakasztom, amelyben voltam eddig hozzád való tiszteletemből. És abban bizonyos légy, hogy annak a tiszteletnek határjából soha ennél többször ki nem lépem.

Ezek beszédek alatt a fejdelemasszony egynehányszor igyekezik azon, hogy felemelhesse a királyt, de nem leheti, és látván, hogy ugyanúgy is akarná meghallgatni válaszát, néki nyújtá kezét, és mondá:

– Rakimánál nem volna háláadatlanabb személy e világon, hogyha annyi sok kötelesség után, amellyel hozzád vagyon, megvetné ezt az utolsó jelit szeretetednek. E’ nekem nagy tiszteletemre vagyon, és hogyha ez a kéz, amelyet néked nyújtok, valósággal szerencsésé tehet, én a magamét abban fogom tartani, hogy annak urává tegyelek.

Ez a szája vallása Rakimának, amelyet a király nem merte volna tőlle várni, olyan örömbé hozá, hogy az ő nagy öröméből könnyű volt meglátni nagy szeretetét. Nem is szólhata sokáig, hanem csak a Rakima kezén való sok száz csókokkal mutatá meg szívének örömét. De ezen cselekedetekből inkább észrevévé azt Rakima, mintha szóval felelt volna néki, és maga is csaknem hasonló állapotban találkozik. Réba pedig nem akarván tovább halasztani szerencséjének végbenvitelét, azonnal rendeltetett a ceremóniáról, amellyel meg akará koronáztatni Rakimát, és arabiai királynénak kiáltá, mindennek nagy örömére.

Azon időtől fogva az új királyné szüntelen való hálákot ada a mennyeknek, hogy a Réba királyba öneki mind férjet, mind gondviselőt, mind fiának atyát adott volna. És a király azon igyekezik, hogy megtaníttassa a fiát mindarra, ami kívántatnék, hogy tudhasson uralkodni. És minthogy megvalának benne mindazok az érdemek, amelyek szükségesek egy nagy fejdelemben, azért csudájára is lett mind a királynak, mind az anyjának csakhamar, és mindennek nagyon szerették.

Réba igen nehezen szenvedé a török birodalom alatt való létit. Gondolá, hogy az alól felszabadulhatna, pártját fogván az ifiú Soliman Amurátesnek, és nagy titkon szövetséget tett ezen ifiú fejdelemért mindazokkal, kik szomszédságában leghatalmasabbak valának, hogy annak idejében fegyvert foghassanak érette.

Amég ezen dologba fáradozék, a szultánné Validé azon igyekezik, hogy megüsmértethesse Ibrahimmal, mitől tarthatna eziránt, hogy Réba maga mellé vette volna Rakimát. Azt jól tudta, hogy micsoda jussa volna Soliman Amurátesnek a császársághoz, és szüntelen csak ezekről beszélgete a fiával, a császárral. Aki is amiolta a császári székben ült volna, egyébben nem foglalatoskodott, hanem csak a maga gyönyörűségében, és hogy eleget tegyen kegyetlen természetinek, elmulatá az anyja tanácsát. Azonban az ő kegyetlenségiért, igazságtalanságiért,

és hogy mindenek láttára a szultánné Validét megvetette, azért őtet is mind a nagy urak, mind a nép gyűlölni kezdék. Mindenek bosszonkodva nézék, micsoda háláadatlanlansággal bánék az anyjával, aki minekutána császárságra emelte volna, és mindent elrendelt és lecsendesített volna, minden hatalomból kifosztaték két istentelennek tanácsokból. Az egyike volt a fővezér, Selim Achmet, és a másika Hussain, akit Ibrahim a juhászságból a legnagyobb tisztségre emelte volt. Ennek a két embernek a császár elméjén való hatalmuk annyira mene, hogy mindenféle irtóztató kegyetlenséget és igazságtalanságot követtetének véle. Tegyük azt ehhez, hogy éppen nem volt alkalmas az igazgatásra. Mindezek tehát arra kényszerítették a portán lévő nagy urakat, akiknek fejek volt a szultánné Validé, hogy kinyilatkoztassák a feltámadást, amelyet ellene akarták elkezdni. A jancsár aga is melléjük adta volt magát minden főtiszteivel együtt: a kapitán basa a tengeri erővel, a mufti, a kadileskerek, úgymint az ország két főbírái és a dívánbéli basák. De ami legcsudálatosabb volt, a' hogy ennyi sok renden lévők között ilyen nagy veszedelmes dologba a titok megmaradt. A szultánné Validé tudván micsoda veszedelmes volna, ha a titok kitudódnék ideje előtt, sürgeté a muftit, hogy az egész birodalom nevével kényszerítse arra Ibrahimot, hogy a dívánban adjon számot cselekedetéről, és büntesse meg a vezért és Hussain basát. Erre a végre a főpap egynehány kadileskert küldé a császárhoz, akik magokra is merék vállalni ezt a veszedelmes követséget.

Ezek a császárhoz bémenvén és megmondván a dolgot, azon igen megharaguvék, és parancsolá a mellette való jancsároknak, hogy megölnék a követeket. De látván, hogy senki sem fogadná szavát, azon igen megijede, és az anyjához futa, aki is azt tanácsolá néki, hogy a vezért és Hussaint adná azoknak kezében, kik ellene feltámadtanak. A császár arra nehezen állá, de nem lévén sok ideje a végezésre, reá állá.

Ezt a két gonosz embert, mihent a nép kezében adák, azonnal darabokra elvagdálák, a házakot felprédálák, és minden nemzetségeket levágák. A szultánné Validé azt tanácsolá a fiának, hogy Mehemet basát tenné fővezérnek, aki arra a nagy tisztségre igen érdemes volt. A császárnak ezt is meg kellett cselekedni. A szultánné Validé egészen bosszút állván ezen a két emberen, azon volt, hogy lecsendesítse a támadást, de már késő volt, mivel ő maga gerjesztette volt fel a tüzet, és nem lehete eloltani.

Amint is hogy a mufti újontában ugyan az előbbeni követeket a császárhoz küldé, hogy menne a dívánban. A császár azt semminek tartván, előttök elszaggatá a feftát, amely a törvénynek valamely verse, amellyel a dívánban szokták híni a császárt.

Ezt hogy tudtára adák a dívánnak, mindnyájan felkelének, és a szultánné Validé házához menének, ahová szaladott volt a császár, és kivévén Ibrahimot a keze közül, az előbbeni fogságában küldék.

A díván császárnak kiáltatá Mahometet, az ő fiát, aki Zaimától való fia volt, mivel Zaimát ugyanabban a rendbe tartotta maga mellett, mint amelyben volt Amurátes halálakor. Ez a császár hetedfél esztendő volt; a díván pedig Zaima kezében adá az igazgatást mindaddig, még a fia felnőne. Azonban, akik feltámadtanak volt, eszékbe vévék, hogy micsoda nagy vétket cselekedtenek, és tartván attól, hogy ha valami formában Ibrahim vissza találna ülni székiben, hasonlóképpen bánék vélek, valamint ők bántanak a vezérrel és Hussainnal, feltevék azért magokban, hogy megöljék. A díván, a jancsárok Ibrahimhoz mennek, és

megfojtaták 18 augusztus 1648. A szultánné, akit is nem nevezünk többé Validénak, hanem Kiosemmnek, mivel ez a név csak az uralkodó császárnak az anyját illeti, Kiosemm mindazáltal biztatá, hogy Zaima nem ártaná magát a dolgokban, és reája hagyná az igazgatást. De látván, hogy Zaima ellehetne tanácsa nélkül, és hogy semmi hatalma nem volna, azon úgy elbosszonkodék, és oly nagy gyűlölség és irigység szállá meg a szívét, hogy haragjában feltevé, hogy minden úton-módon azon fog igyekezni, hogy olyan alkalmatosságot keressen, hogy elveszesse Zaimát, az ő fiát, a császárt és a fővezért, Küprülit. És Soliman Amurátesről kezdte gondolkodni, tudván, hogy az arabiai király nagy gondviseléssel nevelné.

Azért Rébának írta eziránt, tudtára adván, hogy micsoda szándékban volna Soliman Amurátes felől, aki is egyetlen egy fia lévén Amurátesnek, őtet illetné igazsággal a császárság. De az arabiai király jól tudván, hogy micsoda okokból cselekedné azt a szultánné Kiosemm, azt is látván, hogy a birodalom mind csendességben volna, mind pedig hadakozása nem volna szomszédjival, azért azt írta neki vissza, hogy olyan nagy dolognak nem volna most ideje, és hogy a portának egész erejét magára fordítaná; és neki annyi ereje nincsen, hogy annak ellene állhasson, hanem csak arra kéri, hogy legyen mindenkor ebben a jó szándékában a kedves fiához, mindaddig, valamég az alkalmatosság jobban fog kedvezni.

A Réba okos tanácsa nem tetszének a szultánnénak, aki erőszakos természetű lévén, látá, hogy onnét semmit sem kell várni, és minden gondolatit az ifjú Solimánra fordítá, aki is Ibrahim fia volt Majama nevű szultánnétól. Kiosemm közölvén véle gondolatját, megígérte neki, hogy végbenviszi, de úgy hogy kezében hagyja mind a császár neveltetését, mind a dolgok igazgatását.

Majama ezen igen megörülvén, mindent megígérte neki. De minthogy ennek a nagyravágyó fejdelemasszonynak minden szándéka füstben mene, azért többet erről nem szóllok, hanem ismét azon kezdem el, hogy Küprüli vezér mi formában kezdte a Kréta vagy Candia szigetének megvételéhez.

A velencések megijedvén a portának nagy készülétin, követet küldének Constancinápolyban. De a császár olyan rosszul fogadá, és oly nehéz dolgokkal akará megterhelni a velencéseket, hogy a hadakozásra állának inkább, mintsem a gyalázatos békességre. És követeket is küldének Moszkvában, Perzsiában, és Rébát sem felejték el, akinek nagy summa pénzt ígérének, hogy ha azon igyekeznék, hogy Soliman Amurátest a császári székben tegye.

Az arabiai király látván, hogy mennyi sok ellensége támadna a portának, gondolá, hogy talám az idő alkalmatos volna arra, és a pénzt felvevé. Alattomba kötést is csinála a velencésekkel; a perzsiai király, a muszka cár, a tatár hám a velencések szövetségéhez állának.

Ebben az időben kezdte Réba és Rakima egynehány basához küldeni alattomba, akiknek is elküldék a Soliman Amurátes képit, hogy megláthatnák, mely igen hasonlítana az atyjához. És annyira vivék a dolgot, hogy sok nevezetes basák köték magokat a Soliman Amurátes szolgálatjára.

Ezek között csaknem elsőbb volt Orcan Oglu, az álepi basa; e' mind jó hadakozó, mind hatalmas, mind pedig halálos ellensége volt Küprülinek. Mihent ez a Soliman részire álla,

Rakima királyné a perzsiai udvarhoz mene, és ott megmutatá a királynak, hogy Réba micsoda kötéseket csinált volna sok basákkal, hogy a fiát megsegítsék. A perzsiai király is ígéré, hogy tavasszal táborban fog szállani.

Rakima onnét megindula nagy summa pénzzel, hogy hadat gyűjtene, és Arabiában érkezék. De minthogy semmit sem akara elmulatni dolgában, azért maga feljára az egész Arabiát és Ethiopiát, és mindenütt sok hadakat gyűjte. Az álepi basa megtudván, hogy mennyi hada volna, bizonyos személyeket küldé hozzája, hogy a fiát török császárnak üsmerjék. Noha mindezek nagy titokban nem voltak, mindazonáltal Küprüli abban semmit sem tudott, nem is figyelmezett egyébre, hanem hogy a perzsáknak, muszkáknak és a velencéseknek ellenek állhasson.

Ez a vezér megparancsolta volt az álepi basának, hogy harmincezer embere legyen készen; de a' harminc helyett hatvanezret állíta fel. Ezek mind Alep mellett valának, és megmutatván a főtiszteinek a Soliman Amurátes képit, oly könnyen tuda vélek mindent elhítenni, hogy ezek mindenre hajolának, és arra kérék, hogy hívatná Soliman Amurátest a maga táborára, hogy az egész had üsmerje császárijának.

Orcan Oglu látván, hogy jól folynának a dolgok, a főtisztek közül az arabiai királyhoz küldé, hogy azon kérék a királyt és a királynét, hogy az ifiú fejedelmet küldenék közikben, mivel hatalmas ármáda várja, hogy ötét Constancinápolyba vigye, és császári székben tegye. A követeket nagy tisztességgel fogadák; de amidőn megláták az ifiú Solimánt, rajta igen kezdének csudálkozni, látván császári személyit.

Réba parancsolatot ada ki, hogy esszegyűjtenék a hadát, és Syriának a széllyin táborban szálla, ahová egész udvarával mene a király. Rakima nem akarván elhagyni se férjét, se fiát, jelen való létével a tábort megékesítte. És minekutána Soliman számbavette volna hadát, amely harmincezer emberből állott, megindította, és minden akadály nélkül az álepi basának hadával megegyezék. Akkoron Orcan Oglu az egész ármádával császárnak kiáltatá.

Ez a hír csakhamar elterjede az ázsiai tartományokban, és sok basák jövének hűségére az új császárnak, aki is oly méltó volt erre a nagy rendre, hogy azért mindenek kezdék szeretni. Az anyja és Réba nagy gyönyörűséggel láták mindezeket.

Soliman Amurátes pedig az egész hadát mind kiállította, rendbevevé, és százezer embere találkozék; kincse pedig a had fizetésére elegendő volt.

Ez a nagy ármáda, minekutána rendbe vette volna magát, Constancinápoly felé vevé útját, ahol is már tudták az Orcan Oglu feltámadását. A fővezér eleinte mindjárt azt gondolá, hogy Orcan Oglu csak ellene való bosszúállásból kötött volna fegyvert, de amidőn meghallá, hogy Soliman Amurátest császárnak kiáltották volna, hogy a basák közül sokan hűségére állottak volna, és hogy a perzsiai hadnak is meg kellene véle egyezni, és egyenesen Constancinápoly felé indulni, akkoron nagy szüksége vala minden bátorságára. Aminthogy mindezekre a szomorú hírekre való nézve is meg nem ijede, és mentől nagyobbnak látá a veszedelmet, annál nagyobb erőt és bátorságot mutatá meg annak a nagy elméjinek, amelyért oly méltó volt arra a nagy méltóságra. A rébelliseket csak úgy tekinté, mint olyanokat, akik még nagyobbra

terjesztik az ő dicsőségét. Ezt a dolgot a díván eleiben adván, jelen lévén Mahomet császár és az anyja, azt végezték a díván, hogy a törvény szerint kellene cselekedni, amely is azt parancsolja, hogy mindenek, akik hét esztendősen felyül valók, tartoznak fegyvert fogni az ország oltalmára.

A fővezérnek nem tetszék ez a tanács, mondván, hogy a' meggyalázná a császár nagy hatalmát. És noha azt felelék néki erre, hogy nem volna elegendő ereje, amellyel ellene állhasson annyi ellenségnek, aki mindenünnen rája fog jöni, mindazonáltal ő azzal biztatá a császárt, hogy talál módot abban, hogy győzedelmessé tegye a császárt; és még hogy a lábaihoz tegye azoknak fejeket, kik ellene mértének feltámadni. Ezeket a beszédeket, minthogy olyan embertől hallák, akiben teljességgel bíztanak, azért mindnyájan megcsendesedének, és az egész díván tanácsára állá. Ez a vezér látván, hogy egészen rája hagynák a dolgot, és azt cselekedheti, amint legjobban látja lenni, olyan jó móddal ada ki mindenféle parancsolatokat a hadak megszorítására és esszevűlésekre, és oly szorgalmatossággal vivék végbe parancsolatját, hogy csak kevés idő alatt annyi hada lett, hogy nemcsak oltalmazhatá magát, de még szemben is állhatott az ellenséggel. Amidőn a had mind esszevűlt volna, Constancinápolynál a tengeren általköltözteté, és maga is általmene. Ott a hadat kirendelvén, nyolcvanezer embert számlálának, akinek nagy bővséges fizetéssel sok szép ígéretek is ada, hogyha a császárt hűségesen fogják szolgálni. Ennek a hadnak pedig a maga fiát, Küprüli Achmetet tevé generálisává, aki is teljességgel méltó volt erre a tisztségre, és melléje adá a híres Musztafa basát, aki régi hadakozó ember lévén, a vezérnek egész bizodalma volt benne, üsmervén nagy értelmét.

A vezér megindítván a hadat, megparancsolá, hogy legelső alkalmatossággal az ellenséggel megütköznék, és maga visszatérek Constancinápolyban, ahol nagy szükség volt rája, mivel sokan voltak olyanok, kik támadást akarának kezdeni a császár ellen. De ő az olyanokat mind Mahumethez küldé a másvilágra. Azonban a rébellisek bízván a magok erejekben, nem akarák megvárni, hogy a perzsiai király hadával megegyezzenek, aki is már útban volt. Azt is meghallák, hogy a vezér hada feléjük közelgetne; akkor észrevevék, hogy jobb lett volna megvárni a perzsiai hadat. Erre való nézve másfelé is kezdék venni útjukot. De Achmet Küprüli azt megtudván, és észrevévén szándékjokat, mondá a hadának, hogy az ellenség máris szaladna előttök, akik reménlvén mind a győzedelmet, mind a jutalmat, oly nagy sietséggel kezdenek a rébellisek után menni, hogy azokat béérék. És a két tábor egymás elleniben lévén. Achmet nem akara arra időt adni a hadának, hogy a szíve meglankadjék, az ellenséget megütteté olyan nagy szerencsével, hogy három óráig tartó harc után az arabiai király, aki a jobb szárnyán volt, halálos sebbe esvén, a rébellisek azon megijedének. Achmet arra egynehány sereg lovast állította elé, akik még nem harcoltak volt. Ezek egészen elszéllyeszték és levágák az ellenséget azon a részen. Achmet minden erejét a közepére fordítá az ellenségnek, ahol volt Soliman Amurátes, aki nagy vitézséggel viselé magát. Abban az órában Musztafa basa az Orcan Oglu hadát helyéből kimozdítván, köziben elegyedék. Orcan Oglu látván nagy bosszonkodással, hogy mindenek szaladának, új lóra üle, és a szaladók eleiben mene, akiket szép szóval és fenyegetéssel visszatéríté a harcra. Ezekkel segítségére mene Soliman Amurátesnek, aki mint egy oroszlány, úgy oltalmazza vala magát. Musztafa basa, aki okos és tanult ember volt, jóvállá Achmetnek, hogy hagyatná el a harcot,

mivel ha béestvéledik, talám a' hasznára fordulna az ellenségnek. Achmet noha teljességgel végít akar látni a győzedelemnek, mindazonáltal megparancsolá a basáknak, hogy hagynák el a harcot, és vigyáznának az ellenségre.

Hogy béestvéledék, Musztafa basa régi jóakarója lévén Orcan Oglunak, egy emberét küldé hozzája, és megízené néki, hogy gratiája lenne néki és Soliman Amurátesnek, ha a fegyvert letennék, és hogy arra kényszerítené Achmetet, hogy eziránt fogadást tégyen nekik, hogy semmi bántások nem leszen.

Ezt az ígéretet Soliman teljességgel megveté, de látván hogy Orcan Oglu arra hajolna, és vévén észre minden beszédiből, hogy elárulták volna; és hogy egészen mindennek elhagynák, kételenítették a csalárd basának szavát fogadni. A követet jó válasszal bocsátták vissza. De azalatt amég erről végeztenek a Soliman sátorában, Réba király haldoklék a Rakima ölében. Réba látván ötet nagy siránkozásban, és nem látván mást maga mellett csak egy Zinim nevű szerecsent, akiben mind a kettőnek nagy bizodalmok volt, mondá:

– Rakima, ha úgy halok meg, hogy véghez nem vihettem, amit kívántál, legalább az a vigasztalásom vagyon, hogy semmit sem mulattam el azért. Valamint hogy abban sem mulattam el semmit is, hogy megüsmértethessem veled, micsoda kedves voltál előttem. De már ezt meg nem orvosolhatjuk. Azt is veszem észre, hogy az álepi basa minket elárult, de nem sokáig veszi hasznát árulásának: sokkal jobban üsmerem nálánál Küprüli vezért. Gondolkodjál magadról, kedves Rakimám, és tartsd meg magadot azért a drága zálogjiért, melyeket nálad hagyok, egymáshoz való szeretetünknek. Ne hadd el őket, és ezután adjad nekik a hozzám való szeretetedet. Te pedig Zinim, reád bízom a királynét, és minden idővesztés nélkül szaladj el; ne higgy a töröknek. Egyszóval szabadítsd meg ezt a királynét, akármi módon lehet, és vidd vissza országomban.

Ezek a szavai után egészen elnehezedvén, a királynét megölelé, aki is csaknem hasonló állapotban vala, a királyné karján meghala. El lehet ítélni, micsoda nagy keserűségben marada Rakima, aki mellett Zinim megbízott embereket hagyván, maga elmene, hogy megtudná, miben volna a dolog. Már hajnalodni kezdvén, mondák néki, hogy Soliman Amurátes és Orcan Oglu Achmetnek magokat megadák; hogy a rébellisek a fegyvert letették, és mindennek gratiát ígértek. Erre mindjárt gondolá, hogy el kellene szaladni minden idővesztés nélkül, annál is inkább, hogy egy kis idő vártatva azt is megmondák néki, hogy Soliman Amurátest és Orcan Oglut igen nagy őrizet alatt Constancinápoly felé küldötték volna. Nem akarván többet tudni, ez a hű szolgája Rébának, hanem mindjárt visszatére a királynéhoz, aki is nagy keserűségében nem tuda semmiről is gondolkodni. Zinim mindeneket tudtára adván néki, sok kérésivel sietteté, hogy gondolkodnék magáról. Végűre férfiú köntösben öltöztetvén, és lóra tévén, egynehány rableányokkal a táborból okosan és szerencsésen kivivé, és azután a maga országában érkezék nehéz és hosszas utozása után.

Achmet Küprüli nagy őrizet alatt elküldé Soliman Amurátest és Orcan Oglut Constancinápolyban, és a rébelliseknek gratiát adván, a maga hada közű bévevé őket, megeskertvén őket a császár hűségére; azután Babilonia felé indula, akit megszállott volt a perzsiai király.

Az Achmet győzedelmét, hogy meghallák Constancinápolyban, mindenek vigasságban lének, főképpen az ő atyja, a vezér. A császár és az anyja nem győzők eléggé meghálálni a vezérnek, aki végbevitte volna ezeket a nagy dolgokat. De még az öröm megnagyobbodék, amidőn elérkezék Soliman, akit odatevék rabságban, ahová szokták tenni a császárok fiait; Orcan Oglut pedig vasban egy tömlőbe veték.

Mind egyike, mind a másika azt erősítették, hogy nekik gratiát ígértek, és Achmet nekik hitet adott. De a vezér nem hajta arra a hitadásra, se az ő mentségekre, hanem arra ítéltetének, hogy a fejeket elüssék. Erre való nézve mind a kettőt a Hipodrom nevű piacra vivék, ahol Soliman látván, hogy nem volna semmi reménség a megszabadulásra, nagy bosszonkodva kezde Orcan Oglu ellen lenni, mondván, hogy az ő csalárdsága vitte arra, hogy magát megadja, noha dicsőségesen végezhetne volna el életét, és nem látta volna a hóhér által való gyalázatos halálát.

Ennek a fejdelemnek az ő szépsége, ékessége, császári termete, bátorsága annyira megszeretteté őtet a néppel, hogy mindenek szánni kezdék és siratni. Amidőn pedig elüték fejit, mindenek gyűlölni és átkozni kezdék Orcan Oglut. A testét pedig a császári török templomba temeték. A rettentő sok nép, aki ott jelen volt, meg nem engedé, hogy a hóhér elüsse az Orcan Oglu fejét, kiragadván kezéből száz darabokra szaggaták.

Ezt a szomorú hírt csakhamar megvívék Rakimának, és noha ő azt gondolhatta, hogy olyan sorsa lészen fiának, de erre a hírre minden keserűsége megújula, és ez ellen tovább nem állhata. A Réba halála igen meggyengítette volt egészségét, a Solimáné pedig koporsóban tévé őtet. Mihent a maga országában érkezék, mindjárt királynak kiáltatá a Rébától való nagyobbik fiát, és abban tölté beteges életét, hogy annak szüntelen szép oktatásokat adjon. Amidőn pedig ezt a szomorú hírt bizonyosan meghallá, úgy tetszett, mintha csak azt várta volna, hogy életét elvégezze: amint is igen nagy gyengeségben esék, és már haldokolván, és a Réba és Soliman neveket említvén, kimúlék e világból.

Ezt a históriát az egész társaság szépnek találá, kivált Octáviusz nagy gyönyörűséggel hallgatá Constanciát.